

KENTLEŞME SÜRECİNİN BİNGÖL'DE MAHALLE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: YEŞİLYURT VE ŞEHİT MUSTAFA GÜNDOĞDU MAHALLELERİ ÜZERİNE İNCELEME

Selahattin KAVUT¹

Gülizar ÇAKIR SÜMER²

Öz

Kentleşme süreci sosyal, ekonomik, ekolojik ve mekânsal anlamda ciddi dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu dönüşüm kentin temel yerleşim yerleri olan mahalleleri de etkilemekte, mahallenin temel özellikleri, yapı ve dokusu değişime uğramaktadır. Daha kalabalık nüfusa, alana, daha farklı yapı ve unsurlara kavuşan mahallede geleneksel özellikler aşınırken, bazen eski ve yeni özellikler bir arada var olmaya devam etmektedir. Kentleşme sürecini hızlı yaşayan Türkiye’de bu sürecin mahalle gibi önemli sosyal ve ekonomik işlevleri olan bir yapı üzerinde ne tür etkilerinin olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı kentleşme sürecinin mahalle yapısı üzerine olan etkilerinin Bingöl kent merkezinde bulunan Yeşilyurt ile Şehit Mustafa Gündoğdu mahalleleri üzerinden ortaya koymaktır. Araştırma literatür taraması, gözlem ve görüşmelere dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve mahallede yaşayanlar ile yapılan görüşmelerin bir kısmı metne yansıtılmıştır. Sonuçta, Bingöl’ün kentleşme süreciyle bağlantılı olarak Yeşilyurt Mahallesi’nde geleneksel yapının henüz korunduğu ancak apartmanlaşma sürecinin burada da başladığı; Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde ise değişimin daha hızlı olduğu ve geleneksel mahalle yapısının çözüldüğü görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mahalle, kentleşme sürecinde mahalle, apartmanlaşma

Jel: R, R1

EFFECTS OF URBANIZATION PROCESS ON NEIGHBOURHOOD IN BİNGÖL: INVESTIGATION ON YEŞİLYURT AND ŞEHİT MUSTAFA GÜNDOĞDU NEIGHBOURHOODS

Abstract

In this direction, the aim of the research is to bring out the effects of the urbanization process on the neighbourhood structure through the Yeşilyurt and Şehit Mustafa Gündoğdu neighbourhoods in the city center of Bingöl. The study is based on literature review, observations and interviews, and some of the interviews that is done with the people who live in the neighborhood are reflected in the text. As a result, the traditional structure is still preserved and apartment constructions are started to exist in Yeşilyurt Neighbourhood, while it is

¹ Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, E-posta: Kavut_s@hotmail.com, [ORCID: 0000-0003-3876-1203](https://orcid.org/0000-0003-3876-1203)

² Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: gulizar.sumer@inonu.edu.tr, [ORCID: 0000-0001-6642-5130](https://orcid.org/0000-0001-6642-5130)

seen that the change is faster and the traditional neighbourhood structure is dissolved in Şehit Mustafa Gündoğdu Neighbourhood that is mostly related with the urbanization process of Bingöl.

Keywords: *Neighbourhood, neighbourhood in the urbanization process, apartmentization*

Jel: R, R1

GİRİŞ

Kentleşme çağı olan 20. yüzyılda kentsel nüfus hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Nüfus yoğunluğundaki artış kentsel mekânın büyümesine ve çevreye yayılmasına neden olmuştur. Nüfusun kentlere yönelmesi mahallenin mekânsal, ekonomik ve sosyal yapısında değişimi beraberinde getirmiştir. Mahallenin mekânsal portresinde yatay mimari, bahçeli evler, çocuk oyun alanları, okul, cami, bakkal, kasap, fırın, berber ve kahvehane gibi unsurlar bulunmaktadır. Ancak kentleşme süreci, kentin temel yapı taşı ve özü olarak kabul edilen mahalle açısından büyük bir dönüşüm başlatmıştır. 1950’li yıllardan itibaren kırsal çözülmenin etkisiyle kentlere yönelen nüfusun artmasına bağlı olarak hızlı bir kentleşme sürecine giren Türkiye’de kırsal ve kentsel alanlarda ciddi sosyo - ekonomik ve mekânsal dönüşümler görülmüştür. Mevcut mahaller kalabalıklaşırken kent çeperinde yeni mahalleler ortaya çıkmıştır.

Kentleşme, mahalleye yeni unsurların girmesi ve en temel öğelerin işlevsizleşmesi yönünde bir etkiye neden olmaktadır. Mahalle aralarına ve sokak başlarına mini alışveriş merkezleri, zincir market, kuaför, güzellik salonu, kafe, internet kafe gibi birçok yeni unsur eklenmekte; daha geniş alana ve nüfusa sahip olan mahallenin geleneksel yapı ve işlevleri yok olmaktadır. Yani mahalle, kentleşme sürecinin sosyal, ekonomik ve mekânsal etkilerini ortaya koyma yönünde de önemli bir yapıya sahiptir. Kentleşme sürecinin mahalle yapısı üzerindeki etkilerini değerlendirmede, kentleşme seviyesi yüksek kentlerin mahalleleri önemli birer kaynaktır. Ancak bu sürecin ortaya konulmasında, kentleşme seviyesi nispeten düşük kentlerdeki mahalleler de önemli etkiye sahiptir.

Bu çalışmada kentsel alanın temel birimi olarak kabul edilen mahallenin (Alver, 2010: 117) mekânsal, ekonomik ve sosyal değişimi Bingöl kent merkezindeki iki mahalle örneği üzerinden değerlendirilmektedir. Bu amaçla Bingöl kent merkezinde yer alan yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip olan Yeşilyurt Mahallesi ile 25 yıllık bir geçmişi bulunan Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi inceleme konusu olarak seçilmiştir.

1. YAPI VE ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN MAHALLE

İnsan, toplumsal bir varlık olarak hemcinslerine ihtiyaç duyar. İnsanların toplu yaşaması ve bu yaşamda ortaya çıkan ilişkilerin biçimi, zamana ve mekâna göre değişebilmekte, bu ilişkiler çerçevesinde farklı kurumlar ve oluşumlar ortaya çıkmaktadır (Yıldız ve Gündüz, 2015: 3). İnsan hayatının önemli etkileşimlerinden birisi olan komşuluk; Türk geleneğinde sadece evlerin yan yana dizilmesi anlamına gelmeyip, bir paylaşımı ve ortak hareketi ifade etmektedir (Bayraktar, 2002: 137).

Toplumsal bir varlık olan insanın toplu olarak yaşamak zorunda olması komşuluk ilişkilerini ve onun ötesinde daha büyük bir birim olarak mahalleyi gerekli kılmaktadır.

Mahalle, “mahall, cay, yer, mekân kökünden türemekte ve bir şehir veya kasabanın bölündüğü kısımlardan biri” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1999: 564). Kentsel mekânın bir parçası olan ve insanların yaşamlarını sürdürdükleri mahalle, “dar bir alanda yer alan, daha çok yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, yaşayanların yürüme uzaklığı içindeki ilkokul, oyun yeri, bakkal gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlanabilen küçük yerleşim birimi” olarak tanımlanabilir (Palabıyık ve Atak, 2002). Mahalle insanların kentsel mekânda topluluk halinde yaşamlarını sürdürdükleri yerleşim alanıdır (Yılmaz ve Mecek, 2019: 771).

Mahalleye atfedilen anlam sürekli değişmekte ve mahalle kavramı katmanlı bir dönüşüm sürecinde hümanist, araçsal ve fenomenolojik yaklaşımlar ile değişik açıdan açıklanmaktadır. Hümanist yaklaşım mahalleyi insan faaliyetinin birer tezahürü ve mahalle temelinde yapılan planlamayı, insan ihtiyaçlarına cevap veren ahlaki bir gereklilik olarak görür. Araçsal yaklaşım mahalleyi bir planlama aracı ve kentsel yapının gelişiminde temel bir unsur olarak görür. Fenomenolojik yaklaşım ise mahalleyi kente özgü bir fenomen olarak görmektedir (Kallus ve Law-Yone, 2000: 815).

Mahalle içinde yer aldığı coğrafya ve toplumla buluştuğunda özgünlüğü ortaya çıkar ve soyut bir kavram olmaktan kurtulur. Kentsel ve toplumsal bir birim olarak mahallenin oluşumunda değişik dönemlerin ve farklı kültürlerin izleri bulunur. Mahallenin kentsel konumunun arkasında tarihsel gelişim süreçleri ve içinde bulunulan sosyokültürel ve ekonomik yapı etkili olmaktadır (Özbek Eren, 2017: 37). 1864 Vilayet Nizamnamesi kasaba ve şehirlerde en az 50 hanenin bir mahalle sayılacağı ifade edilmiştir (Güneş, 2009: 118). Mahalleler, genellikle dini bakımdan aynı inanca sahip insanların oturdukları mekânlar olmakla birlikte, farklı dinlere ve mezheplere bağlı insanların birlikte yaşadıkları mahalleler de mevcut idi. Osmanlı mahallesinin merkezi ve sembolü, Müslümanlar için "cami" iken gayrimüslimler için "kilise" ya da "havra" idi (Eryılmaz, 1988: 466).

Osmanlı şehir sisteminde yerleşim yerleri cuma camisi veya mescit etrafında toplanmıştır. İslam hukuku açısından Cuma namazının belli sayıda bir cemaatle kılınması şehir açısından da bir ölçüt olarak kabul edilmiştir (Özcan, 2017: 241). Cami ve mescitler aynı zamanda mahallenin toplumsal merkezidir. Akşam ve yatsı namazları mahallenin bütün erkeklerinin katılımı ile kılınmaktadır. İmam mahallenin temsilcisi konumunda olup mahalle sakinleri cemaat ile anılmaktadır. Camiye sürekli gitme tanınma ve güven açısından bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Ergenç, 1984: 73). Şehir hayatının ana omurgasını oluşturan mahaller Müslim, gayrimüslim ve karma şeklinde sıralanmaktadır (Saydam, 1999: 209-210). Diğer bir anlamda mahallenin; Müslüman, azınlık ve birlikte yaşanılan olmak üzere üç farklı türü bulunmaktaydı. Mahallenin bu şekilde tasnifinde ve örgütlenmesinde din ve etnik köken belirleyici olmuştur. Mahalle hem yerel bir kontrol işlevini görmekte hem de farklı kimliklerin korunmasına ve bir arada yaşamasına olanak tanımak gibi işlevlere sahiptir (Şahin ve Işık,

2011: 222). Ayrıca Osmanlı döneminde her mahalle bir yönetim birimi olarak algılanıyordu. Önemli kamun hizmetlerinin görülmesinde ve kent ortak giderlerinin karşılanmasında bu birimin temel alındığına ilişkin oldukça fazla sayıda veri bulunmaktadır (Çadircı, 2011: 47).

Osmanlıda mülki, beledi ve adli teşkilatın da aynı zamanda ilk basamağı konumunda olan mahalle imamlar tarafından idare edilirken; gündelik hayat devletin koyduğu ilkeler ile halkın benimsemiş olduğu örf ve adetlere göre cereyan etmektedir. Mahalleli; evlilik, hastalık ve cenaze gibi işlerde ortak hareket etmekte, avarız vergisi vermekte, gayri ahlaki davranışta bulunanları uyarmakta ve gerekirse mahalleden çıkarabilmektedir. Mahallelinin kefaleti olmadan yeni birisi mahalleye yerleşememekteydi (Kıvrım, 2009: 231). Osmanlı Devleti'nde mahalle herkesin birbirini tanıdığı bin kişiden oluşmaktaydı. Mahallede yaşayanlar birbirlerinin hakkını koruduğundan, dininden, canından, malından, ırz ve namusundan emin olduğundan mahalle güven ilişkileri üzerine kuruluydu (Çınar, 2013: 21). Kısaca Osmanlı şehirlerinde mahalle kişilerin birbirini tanıdığı ve birbirinin kefilisi durumunda olduğu birlikte yaşanan temel bir yönetim birimidir. Mahalle sakinlerinin birbirini tanıması ve bağlılıkları kısmen dönemin sınırlı teknolojik imkânları ile küçük bir çevrede yaşanılması ve devletin koyduğu kurallara bağlanabilir (Ergenç, 1984: 78). Klasik anlamda Osmanlı şehirlerinde mahalle, hem mekân hem de yerleşikleri açısından fazla farklılaşmamıştır. Şehirlerdeki mahalleler birbirine benzemekle birlikte mahalle yerleşiklerinde sosyolojik anlamda çok büyük ayrımlar görülmemektedir. Mahallede yaşayan bireyler mahalle cemaati tarafından korunmakta ve yönlendirilmektedir. Mahallelinin sorumluluğu birlikte yaşanabilir ve güvenilebilir bir ilişkiye dayanmaktadır (Taş, 2010: 618-619). Uzun dönem bu özelliklerini koruyan ve işlevlerini devam ettiren mahallelerde kırsal çözülmenin başlamasıyla birlikte önemli ölçüde yeni bir takım özellikler ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte merkezi ve yerel yönetimler başta olmak üzere pek çok alanda reform çalışmaları gerçekleştirilmekle birlikte mahalle açısından önemli düzenlemelerin yapılmadığı söylenebilir. Muhtarlık varlığın sürdürmekle birlikte ulaşım, haberleşme, güvenlik vb. alanlardaki düzenlemeler, kenti bir bütün olarak öne çıkarmıştır. Belediyelerin kent hayatındaki artan önemi (Çadircı, 2011: 54) muhtarlığın ve dolayısıyla mahallenin eski etkinliğini yitirmesine neden olmuştur. Bu süreçte hukuki anlamda yerel yönetim statüsüne de kavuşamamıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2010: 62).

Türkiye'de kentleşme sürecinin hızı, kırsal alanda ve kentsel alanda pek çok sorunun ortaya çıkmasında etkili ve belirleyici olmuştur. Kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan sorunlardan biri de şehirlerdeki geleneksel mahalle yapısının çözülmesidir. Kentlerin nüfus akınına maruz kalması toprak ve konut üzerindeki baskıyı artırarak mahallelerin mekânsal ve sosyolojik anlamda değişmesine neden olmuştur.

2. KENTLEŞME SÜRECİNİN MAHALLE ÜZERİNE ETKİLERİ

Modern yaşam komşuluğa düşman bir yaşam biçimi geliştirerek ve kitlesel uyaranlara tabi tutarak insanları büyük ölçüde izole etmeyi başarmıştır (Dahir, 1947: 7). Benzer özellikteki insanların yaşadığı, sosyal ilişkilerin güçlü olduğu, kendine yeten ve dışarıya kapalı bir yerleşim yeri olarak ifade edilen mahalle (Turan ve Ayatac, 2020: 2014), zamanla bu özelliklerini yitirmekte; sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan ciddi dönüşümler geçirerek farklı bir yapıya kavuşmaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan göç hareketi, hem kentleşme sürecinde hem de kentlerdeki sosyal, ekonomik ve mekânsal biçimlenmede önemli bir belirleyici durumundadır. Göç dalgalarıyla birlikte mahalleler, geçmişe oranla çok daha hızlı bir biçimde oluşmaktadır. Bu süreçte daha çok ortaya çıkan gecekondulu mahalleleri, yeni ve hızlı gelişen bir mahalle biçimi olarak geleneksel mahalle biçiminden ayrılmaktadır.

1950-1980 arası dönemde Türkiye’de gecekondunun ortaya çıkması, bunların iyileştirilmesi, apartmanlaştırılması veya farklı nüfus gruplarına yönelik yapılandırılması söz konusu olmuştur. 1980 sonrası dönemde TOKİ, konut kooperatifleri, yerel yönetimler ve özel sektör tarafından gerçekleştirilen konut projeleri önemlidir. 2000 sonrası ise yerel yönetimler ve özel sektör arası işbirliği artmış ve dönüşüm bir strateji haline gelmiştir (Ataöv ve Osmay, 2007: 58-59). Türkiye’de 1980’lerin başından itibaren yeni bir politik tercih olarak benimsenen neoliberalizmin müdahale alanlarından biri olan kentlerin yeniden yapılandırılması sürecinden gecekondulu mahalleleri büyük ölçüde etkilenmiştir (Aslan, 2013).

Modernleşme ile başlayan paradigma değişimi kentlerde toplumsal sınıfta bir çeşitlilik, üretim yapısının değişimi ile sanayi karakterini yansıtan kentlerin ortaya çıkması ve kent planlama çalışmaları ile meydan ve büyük caddelerin açılmasını sağlamıştır. Modernleşme ile mahallede yol düzenleme çalışmaları, geleneksel konutların yanı sıra apartmanların yapılması gibi değişimler ortaya çıkmıştır (Özbek Eren, 2017: 134). Modern kentte ekonomik yapının küresel ölçekte değişime uğraması ve sosyal ilişkilerin zayıflaması, konut yaşam çevresi ve buna bağlı olarak mahallenin değişmesinde etkili olmuştur. Sosyal konutlar, apartmanlar, toplu konut alanları ve kapalı siteler mahalleye alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Akyol Altun, 2010: 220-221). Bu süreçte alan ve nüfus olarak büyüyen mahalleler, geleneksel yapısını koruyamamış ve yeni biçimler alma yoluna girmiştir. Türkiye’nin kentleşme süreci gecekondulu mahallesi, formel yapılaşmış mahalle ve orta/üst gelir grubunun tercih ettiği bir mahalle ya da komşuluk birimi olarak pazarlanan kapalı-güvenlikli lüks konut yerleşimleri (Çılgın, 2019: 53) şeklinde bir ayrım göstermiştir. Mahalle bir yaşam biçiminden bir barınma biçimine doğru dönüşüm içine girmiştir. Hatta bu işlevinden de hızla uzaklaşarak konaklama birimi haline gelmiştir (Şahin ve Işık, 2011: 224). Kentsel dönüşüm ile yıkılarak yeniden biçimlendirilen semt ve mahallelerde onlarca ve yüzlerce yıldır devam eden hatıra iklimi yok olup gitmektedir. Mahallenin rant aracı olarak görülmesi ve kentsel dönüşümüne konu olması mahalle dokusunda bozulmaları beraberinde getirmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinde kentlerin yeni semtleri, yeni yüzleri ile eskileri

arasında herhangi bir bağlantı, ilgi, hatıra kurulamamaktadır (Alver, 2013: 68). Çok katlı beton bloklar, komşuluğu, dayanışmayı ve en önemlisi “mahalle” (Es ve Ateş, 2004: 239) biriminin temel özelliklerini aşındırmakta ve yeni bir biçime sokmaktadır.

Günümüzde, mahallelerin içinde sokakların iki yanında birbirinden duvarlarla ayrılmış sitelerde, o sokaklarla sitelerin içinde yaşayanlar bir ilişki kurmamaktadır. Gerçek mahalleleri mekânsal olarak parçalayan bu tür alanlar, bir mahalle ya da topluluk kimliği oluşturma iddiasıyla ortaya çıkmaktadır. Mahalle bir yerel yönetim birimi ya da bir isimlendirmeden ibaret kalmakta; toplumsal ve mekânsal anlamlarından kopmaktadır (Firidin Özgür, 2006: 78-79). Bu noktada mahalleli olma bilincinin, mahallelerin büyümesiyle birlikte giderek azaldığını (Çadircı, 2011: 54) söylemek mümkündür. Kısaca modern toplum, mahalle kavramını içeren bir toplumsallığı imkânsız hale getirmektedir (Bergen, 2010: 164). Modernleşme ile bir yandan mahallenin çehresi değişirken diğer taraftan hızlı nüfus artışı ve kentlere göç hareketi kent çeperinde yeni mahallelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sosyal ve ekonomik koşulların değişmesi ve bununla bağlantılı olarak insanın dünyayı algılama biçiminde ortaya çıkan değişimler aynı zamanda mekânsal dönüşümlere de neden olmaktadır. Bu doğrultuda geleneksel mahalle yeni unsurlara kucak açarak başkalaşmaktadır.

3. BİNGÖL’DE KENTLEŞME

Günümüzde Bingöl olarak kullanılan isim tarih boyunca farklı adlarla kullanıla gelmiştir. Bu yerleşim alanı için Ming-köl, Cebel-i cur, Çapakçur, Sirmanç, Çevlik/Çolik ve son olarak Bingöl adı kullanılmıştır. Bingöl’ün ortaçağlarda ismi Çapakçur veya Çabakcur olarak geçmektedir. Ancak Çabakcur’un aslının Cebel-cur olduğu bilinmektedir. Bu kelime Çapakçur olarak telaffuz edilerek dile yerleşmiştir. Çapakçur kelimesi akan “temiz su” anlamına gelmektedir (Kaya, 2011: 141).

Çapakçur kazası Cumhuriyetin ilanından sonra 1926 yılında Elazığ, 1929 yılında ise Muş iline bağlanmıştır. 1935 yılında yapılan nüfus sayımında Çapakçur merkezde 961 kişi, nahiye ve köylerde ise 11.821 kişi olmak üzere toplamda 12.782 kişi yaşamaktaydı. Muş’a bağlı olan Çapakçur kazasının merkez ve Perhangök olmak üzere 2 nahiyesi ve merkez nahiyeye bağlı 67 köyü bulunmaktaydı (Çoban ve İlyas, 2017: 93-96). 2885 sayılı Yeniden Dokuz Kaza ve Beş Vilayet Teşkiline ve Bunlarla Otuz İki Nahiyyeye Aid Kadrolar Hakkında Kanun’un 4 Ocak 1936 yılında Resmi Gazetede yayımlanması ile Bingöl Vilayeti kurulmuştur. Bu Kanun’un 5. maddesinde, “*Muş Vilâyetinin Çapakçur, Genç, Solhan ve Bingöl Kazaları ile Erzincan Vilâyetinin Kiğı Kazasından teşekkül etmek ve merkezi Çapakçur kasabası olmak üzere Bingöl Vilâyeti kurulmuştur.*” hükmüne yer verilmiştir. Bu kanun metninde geçen Bingöl kazası bugünkü Karlıova ilçesidir. İlçenin o dönemdeki ismi Bingöl olarak geçmektedir. Aynı zamanda Bingöl ilinin merkezi de Çapakçur kazasıdır. 1936 yılında Bingöl’ün merkez dâhil beş ilçesi vardır.

Bingöl kenti yerleşim alanı olarak kale etrafında kurulmuştur. Ancak kale civarının sarp ve kayalık olması tarım yapılmasını güçleştirdiğinden ötürü yerleşim alanı kaleden yaklaşık olarak 1,5

km uzaklıktaki Çapakçur Vadisi kenarına taşınmıştır. Bingöl'ün kent merkezi olan Çapakçur'un vadi kenarında kurulu olması sel ve su taşkınlıkları gibi nedenlerle kent merkezi gelişmemiştir. Bu nedenle 1945 yılında Bingöl'ün kent merkezi, hâkim konumda olan düzlüğe (şu anki Bahçelievler ve İnönü Mahalleleri) taşınmıştır. Böylece kent merkezinin gelişim sürecine girmesinin ve çevreye yayılmasının önündeki engeller aşılmıştır.

Bingöl kent merkezi Çapakçur Vadisi ile ikiye ayrılmaktadır. Vadinin güney yakası 1945 yılından itibaren yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmüş, buranın gittikçe büyümesi ile mahalle sayısı artmıştır. Bu yakada 8 mahalle bulunmaktadır. Vadinin kuzey yakası 1980'li yılların ortalarından itibaren yerleşmeye açılmış ve bu yakada şu anda 5 mahalle bulunmaktadır.

Resim 1. Bingöl Kent Merkezi

Kaynak: Bingöl Belediyesi (Kente Bakış)

1965 yılından başlayarak 2020 yılı dâhil olmak üzere Bingöl'ün değişik yıllara ait kentsel ve kırsal nüfusu Tablo 1'de verilmiştir. Tablo'da kent merkezi ve ilçe merkezleri toplam nüfusu ile kentin toplam kırsal nüfusu olmak üzere üçlü bir ayırım ile kentin ilgili yıldaki nüfus toplamı verilmiştir. 1965'ten 1985 yılına kadar tablodaki ilçe merkezleri nüfus toplamına Genç, Karlıova, Kiğı ve Solhan olmak üzere dört ilçe dâhildir. 1990-2020 yıllarındaki ilçe merkezleri nüfus toplamına mezkûr dört ilçenin dışında Adaklı, Yayladere ve Yedisu olmak üzere toplamda yedi ilçe dâhildir. Tablo 1'de 1965-2020 yılları arasında gerek Bingöl'ün kent merkezi gerekse ilçe merkezleri olsun kentsel nüfusta sürekli bir artış söz konusudur. 1965 yılından 1985 yılına kadar kırsal nüfus da sürekli artmıştır. Ancak 1990-2020 yılları arasında kırsal nüfustaki azalış dikkat çekicidir.

Tablo 1. Bingöl’ün Kentsel ve Kırsal Nüfusu (1965-2020)

1965	Kent (Mrk)	11.727	1985	Kent (Mrk)	34.024	2010	Kent (Mrk)	87.918
	İlçeler (Mrk)	8.674		İlçeler (Mrk)	27.175		İlçeler (Mrk)	50.151
	Kırsal	130.120		Kırsal	180.349		Kırsal	117.101
	Toplam	150.521		Toplam	241.548		Toplam	255.170
1970	Kent (Mrk)	17.220	1990	Kent (Mrk)	41.590	2013	Kent (Mrk)	99.260
	İlçeler (Mrk)	18.231		İlçeler (Mrk)	45.058		İlçeler (Mrk)	51.296
	Kırsal	142.500		Kırsal	164.318		Kırsal	114.958
	Toplam	177.951		Toplam	250.966		Toplam	265.514
1975	Kent (Mrk)	22.047	2000	Kent (Mrk)	68.876	2016	Kent (Mrk)	111.364
	İlçeler (Mrk)	23.914		İlçeler (Mrk)	54.594		İlçeler (Mrk)	56.553
	Kırsal	164.843		Kırsal	130.269		Kırsal	101.643
	Toplam	210.804		Toplam	253.739		Toplam	269.560
1980	Kent (Mrk)	28.146	2007	Kent (Mrk)	86.511	2020	Kent (Mrk)	125.375
	İlçeler (Mrk)	26.851		İlçeler (Mrk)	55.192		İlçeler (Mrk)	58.238
	Kırsal	173.705		Kırsal	109.849		Kırsal	98.155
	Toplam	228.702		Toplam	251.552		Toplam	281.768

Kaynak: TÜİK, 2021 (İllere Göre Şehir ve köy Nüfusları 1965-2000 ve Yıllara Göre İl Nüfusları 2000-2020)

Bingöl’de kırsal nüfus sürekli azalmakta ve kentsel nüfus artmaktadır. Kırsal kesimde geçim tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bu iki faaliyet kolu geçim için yeterli olmadığı gibi genç kuşaklar tarafından da tercih edilmemektedir. Bu doğrultuda Bingöl’de kentleşme oranının yükselmesinde kırsalın itici faktörlerinin belirleyici olduğu söylenebilir (Solak, 2016: 19). Bununla birlikte Bingöl ilinde 1990’dan itibaren kırsal nüfusun azalmasında terör olaylarından dolayı köylerin boşaltılması ve kırsal kesimde yaşayanların güvenlik endişesiyle kent ve ilçe merkezlerine yönelmesinin de etkisi vardır.

Bingöl kent merkezine ait son 14 yılın nüfusu Tablo 2’de verilmiştir. Kent merkezinin nüfusu 2010 yılından sonra sürekli olarak artmaktadır. Bu durum il dışına göçlerin azalması, Bingöl Üniversitesi’nin öğrenci ve çalışan sayısının sürekli artması ve bunun kent ekonomisine yönelik katkısı, havaalanının faaliyete geçmesi, organize sanayi bölgesinin istihdamdaki etkisi, kentin birinci dereceden deprem bölgesinde yer alması nedeniyle konut stokunun yenilenmesi ve apartmanlaşmanın gittikçe yaygınlaşması gibi faktörlere bağlanabilir.

Tablo 2. Bingöl Kent Merkezinin Nüfusu

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2007	86.511	2014	103.441
2008	86.113	2015	108.267
2009	89.224	2016	111.364
2010	87.918	2017	117.014
2011	95.669	2018	117.556
2012	98.424	2019	123.958
2013	99.260	2020	125.375

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-2020)

Bingöl kent merkezinin gelişiminde 2000 yılından sonra kamu ve özel kesim tarafından yapılan yatırımlar arasında konut sektörü öne çıkmaktadır. Toplu Konut İdaresi (TOKİ), 1 Mayıs 2003 Bingöl Depremi'nin ardından 19 projeyi hayata geçirmiştir. Bu projeler arasında 2.857 konut, bir ilkokul, bir lise, belediye için çok amaçlı bir salon, atık su arıtma tesisi, cami ve karakol inşaatı yer almaktadır (TOKİ, 2021a). İçmeler Mahallesi'nde bulunan 4.050 kişinin ikamet etmekte olduğu apartmanların tamamı TOKİ tarafından yapılmıştır. Bunlar dışında TOKİ, İnönü Mahallesi'nde kentsel dönüşüm kapsamında 1.333 konut yapmıştır. Ayrıca TOKİ, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında Kültür Mahallesi'nde 1.172 konut ve 196 dükkândan oluşan kentsel dönüşüm projesini yürütmektedir (TOKİ, 2021b). Bingöl kent merkezinde kamu kesimi yatırımlarının Çapakçur Vadisi'nin güney bölgesinde yer alan ve daha eski yerleşim alanı olan mahallelerde daha yoğunlukta olduğu söylenebilir. İçmeler Mahallesi'nde yer alan konutların tamamı kamu kesimi yatırımı iken, İnönü ve Kültür mahallelerinde ise konut alanında kamu kesimi yatırımları önemli bir etkiye sahiptir. Kamu kesimi yatırımı dışında kent merkezindeki mahallelerin birçoğunda özel sektör tarafından yeni binalar yapılarak kentte apartmanlaşma gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamıza konu teşkil eden ve eski bir yerleşim yeri olan Yeşilyurt Mahallesi'nde apartmanlaşmanın başlamasında özel sektör yatırımlarının payı büyüktür.

Bingöl'ün kentleşmesi üzerinde etkili olan faktörlerden birisi de üniversitedir. Üniversiteler bilgi üreterek ve nitelikli insan gücü yetiştirerek topluma katkı sağlarlar. Bunun dışında kent ekonomisi açısından birçok kişinin istihdam edilmesi, mal ve hizmet satın alınması, kentin kültürel hayatı ile yapılı çevresinin iştirakçisi olması bağlamında üniversiteler önemli aktörlerdir (Savaş Yavuzçehre, 2016: 236). Üniversiteler kurulduğu kentin ekonomik ve sosyal yaşamında hareketliliğe yol açar. Özellikle gelişmekte olan ve kentleşme düzeyinin düşük olduğu bir yerleşim alanının ekonomik ve sosyal açıdan ilerlemesinde üniversitelerin etkisi daha fazladır. Bu yönüyle Bingöl ekonomisinde üniversite öğrencilerinin yapmış olduğu harcamalar önemli olup (Baydaş vd., 2013: 578-579), kent ekonomisine doğrudan ve dolaylı katkı yapmaktadır. Bu konuda, yapılan bir çalışmayla (Tatlı, 2014: 79) da Bingöl Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin kent ekonomisine ciddi katkı sağladıkları ortaya konulmuştur. Üniversite öğrenci sayıları yıllara göre değişmekte olup, 2021 yılında toplam öğrenci sayısı araştırmanın yapıldığı 2014 yılına göre takriben iki katına yaklaşmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin kent ekonomisine katkıları da artmıştır.

Bingöl Üniversitesi sadece ekonomik açıdan kente katkı sunmamakta, ayrıca kentin demografik yapısını, sosyal ve kültürel hayatı ile mekânsal yapılanmasını da etkilemektedir. Bingöl Üniversitesi, gerek çalışan personel gerekse öğrenim gören öğrenciler bakımından olsun kentsel yaşamda hareketliliğe neden olmakta, sosyal ve kültürel açıdan gelişime katkı sağlamaktadır. Kültürel anlamda Bingöl Üniversitesi tarafından organize edilen ve Bingöl'ü konu alan çeşitli sempozyumlarda kentin tanıtımı yapılarak kültürel zengin bir atmosfer oluşturulmuştur. Farklı kimliklerin kentte yaşaması bu

kültürel zenginliğin meyvesidir. Üniversite evrensel ile yereli birleştirerek farklı yönlerden kentin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Bingöl Üniversitesi, kent merkezini ikiye ayıran Çapakçur Vadisi’nin kuzey bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgede 5 mahalle vardır. Üniversite bu 5 mahalleden 4’ü ile sınır komşusu olup, aralarında fiziksel açıdan herhangi bir mesafe yoktur. Kent merkezinin kuzey bölgesinin mekânsal açıdan gelişiminde ve apartmanlaşmasında üniversitesinin katkısı büyüktür. Bu bölgede TOKİ aracılığıyla 1.328 afet konutu yapılmıştır (TOKİ, 2021a). Tamamlanan bu afet konutları Recep Tayyip Erdoğan Mahallesi’nde yer almaktadır. Bu bölgede bulunan diğer 4 mahalledeki apartmanlaşma süreci 2010 yılından sonra hızlanmıştır. Bingöl Üniversite’nin etkisiyle çalışmamıza konu olan ve daha yeni bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkan Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde özel sektör yatırımları ağırlıkta olmak üzere geçtiğimiz 11 yılda apartmanlaşma sürecinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir ve mahallede apartmanlaşma büyük oranda tamamlanmıştır. Diğer 3 mahallede de özel sektör yatırımları aracılığıyla apartmanlaşma süreci hızlı bir şekilde devam etmektedir. Üniversite, kent merkezinin kuzey bölgesinde bulunan 5 mahalle arasında tüketim odaklı bir artıştan, mekânsal değişim ve dönüşüme, mahalle kültürünün kaybolmasına kadar birçok açıdan en fazla etkiyi Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’ne yaptığını söyleyebiliriz.

Bingöl kent merkezinin gelişiminde 2007 yılında kurulan Bingöl Üniversitesi’nin ciddi etkileri olmuştur. Bingöl Üniversitesi’nin 9 fakültesi, 5 enstitüsü, 1 yüksekokulu, 6 meslek yüksekokulu ile 21 araştırma ve uygulama merkezi vardır. Bingöl Üniversitesi’nde toplam 1.270 akademik ve idari personel çalışmaktadır. Bingöl Üniversitesi’nde ön lisansta 6.358, lisansta 8.077, lisansüstünde 1.204 olmak üzere toplamda 15.639 öğrenci öğrenim görmektedir (Bingöl Üniversitesi, 2021).

Sanayileşmenin, Bingöl’ün kentleşme süreci üzerinde etkisi 2006 yılından sonra mümkün olabilmıştır. Bingöl’de küçük sanayi ve organize sanayi bölgesi olmak üzere iki sanayi kolu faaliyet göstermektedir. Bingöl kent merkezinde bir adet Küçük Sanayi Sitesi (KSS) bulunmaktadır. Burada bir adet hizmet binası, 24 adet sosyal tesis dükkânı, 281 işyeri bulunmaktadır. Bingöl KSS’de 1.124 kişi istihdam edilmektedir (Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 17). Esnaf ve sanatkârlara ait bu 281 işyerlerinden 118’i oto tamircisi, 67’si soğuk demirci, 48’i marangoz, 43’ü mobilya ve 5’i tornacıdan oluşmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2015: 107). Bingöl’de bir adet Organize Sanayi Bölgesi (OSB) vardır. Yapımına 1990 yılında başlanan ve 2006 yılında inşaatı tamamlanan Bingöl OSB yaklaşık 72 hektarlık bir alan üzerine kuruludur (Fırat Kalkınma Ajansı, 2015: 106). Bingöl OSB’de 37 fabrika faaliyet göstermektedir. Bu fabrikalar gıda, tekstil, metal ürün, mobilya vb. alanlarda üretim yapmaktadır. OSB’de gıda ürünleri imalat sektöründe 15, metal ürünleri imalatında 5, tekstil ürünleri imalatında 2, kauçuk ve plastik ürünleri imalatında 2, mobilya imalatında 2, temel eczacılık ürünleri imalatında 1 ve diğer imalat sektöründe 10 olmak üzere toplamda 37 fabrika faaliyette bulunmaktadır (Bingöl Kent Haber, 2019). Bingöl’de gerek KSS olsun gerekse OSB olsun sanayileşmedeki bu adımlar hem istihdamda hem de planlı kentleşmenin gelişiminde rol

oyunmaktadır. Devletin de teşvikiyle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak adına Bingöl'de OSB'nin açılmış olması ve burada faaliyet gösteren fabrika sayısının artırılmaya çalışılması kentte işsizliği azalttığı gibi dışa göçü de azaltmaktadır. Bingöl'de sanayi sektörünün son yıllarda varlık bulması istihdama, kent ekonomisine ve kentsel gelişmeye katkı sağlamaktadır.

Bingöl'de kentsel gelişme faktörlerinden birisi de havaalanıdır. Bu bağlamda Bingöl Havaalanı Projesinin temeli 1996 yılında atılmış ve havaalanı, 11 Temmuz 2013 yılında hizmete açılmıştır. Kent merkezine 8 km uzaklıktaki Çeltiksuyu Köyü'nde bulunan Havaalanı yıllık 500 bin yolcu taşıma kapasitesine sahiptir (Devlet Hava Meydanları İşletmesi, 2021). Kentin havaalanına kavuşması ile merkez ve çeper bölgelerinde mekânsal açıdan değişim süreci başlamıştır. Kent merkezi ile havaalanı arasındaki bağlantı yolları üzerinde yeni konut alanları ortaya çıkmıştır.

Bingöl'ün kentleşme odaklı bir planlama dâhilinde gelişimini sürdürmesinde altyapı ve üstyapı çalışmaları önem arz etmektedir. Bingöl kent merkezinin temel sorunlarından olan kanalizasyon suyunun derelere ve ovalara akmasını önlemek için yapılan Atıksu Arıtma Tesisi 2012 yılı sonunda faaliyete girmiştir (Bingöl Online, 2013). Bingöl Belediyesi kent merkezinin kanalizasyon, yağmur suyu ve içme suyu altyapısını 50 yıllık nüfus artışına göre planlayarak altyapı çalışmalarını büyük oranda tamamlamıştır (Bingöl Belediyesi, 2013).

Bingöl kent merkezinde Tablo 3'te görüldüğü gibi toplamda 15 mahalle vardır. Bu mahalleleri nüfus açısından sınıflandırdığımızda nüfusu 5 binin altında olan 4 mahalle, nüfusu 5 bin ile 10 bin arasında bulunan 7 mahalle ve nüfusu 10 binin üzerinde olan 4 mahalle vardır. Yeşilyurt Mahallesi toplam nüfusu ile 7. sırada yer alırken, Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi ise 2. sırada yer almaktadır.

Tablo 3. Bingöl Kent Merkezindeki Mahalle Nüfusları

Yıl	İlçe	Mahalle Adı	Mahalle Konumu	Mahalle Nüfusu
2020	Merkez	Bahçelievler	Güney Bölgesi	7.898
2020	Merkez	İçmeler	Kent Mrk. Dışında	4.050
2020	Merkez	İnalı	Güney Bölgesi	9.147
2020	Merkez	İnönü	Güney Bölgesi	6.295
2020	Merkez	Karşıyaka	Kuzey Bölgesi	3.040
2020	Merkez	Kültür	Güney Bölgesi	20.441
2020	Merkez	Recep Tayyip Erdoğan	Kuzey Bölgesi	11.481
2020	Merkez	Saray	Kuzey Bölgesi	4.617
2020	Merkez	Selahaddin-i Eyyubi	Kuzey Bölgesi	5.943
2020	Merkez	Simani	Kent Mrk. Dışında	11.668
2020	Merkez	Şehit Mustafa Gündoğdu	Kuzey Bölgesi	15.337
2020	Merkez	Mirzan	Güney Bölgesi	4.199
2020	Merkez	Yeni	Güney Bölgesi	6.998
2020	Merkez	Yenişehir	Güney Bölgesi	6.706
2020	Merkez	Yeşilyurt	Güney Bölgesi	7.555
Genel Toplam				125.375

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2020)

3.1. Kentleşme Sürecinde Yeşilyurt ve Şehit Mustafa Gündoğdu Mahalleleri

Bingöl kent merkezindeki 15 mahalleden 13’ü kent merkezinin ortasından geçen Çapakçur Vadisi’nin kuzey ve güney tarafında yer alırken, iki mahalle ise kent merkezinin dışındadır.

Yeşilyurt Mahallesi’nin çalışmada ele alınmasında mahallenin Çapakçur Vadisi’nin güney tarafında yer alması, 1971 Bingöl Depremi’nin ardından mahallede prefabrike barakaların yapılması ve afetzedelerin mahalleye yerleştirilmesi, mahallenin kent merkezine yakın olması etkili olmuştur. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nin çalışmaya dâhil edilmesinde ise mahallenin Çapakçur Vadisi’nin kuzey tarafında yer alması, Uzunsavat Köyü’nde baraj yapımı nedeniyle devletin iskân politikaları kapsamında mahallenin yerleşime açılması, mahallenin D-300 şehirlerarası karayolunun bitişiğinde yer alması ve 2007 yılında açılan Bingöl Üniversitesi kampüsüne komşu olması etkili olmuştur.

3.1.1. Yeşilyurt Mahallesi

Yeşilyurt Mahallesi Bingöl kent merkezinin güney tarafında yer almaktadır. Mahallenin geçmişi, 1971 Bingöl Depremi’nde kentin değişik yerleşim alanlarında evleri yıkılan ve hasar görenler için 400 adet prefabrike barakanın yapılmasına dayanmaktadır. Mahalle kent merkezine yürüme mesafesinde olduğu için toplu taşıma yapılmamaktadır. Mahallenin iki ana caddesi vardır. Bu iki caddeden birisi olan Yeşilyurt, prefabrike barakaların ortasından geçmektedir. Mahallenin tüm okulları bu cadde üzerindedir. Fevzi Çakmak Caddesi ise mahallenin kuzeyinden geçerek mahalleyi kent merkezine bağlamaktadır. Bu cadde üzerinde fırın, bakkal, kahvehane, berber, market, pastane, internet kafe gibi ticarethaneler yer almaktadır. Mahallenin her iki caddesi birbirine bağlanmakta olup, caddeler aynı zamanda köy minibüsleri tarafından da kullanılmaktadır. Yeşilyurt Mahallesi’nin alan olarak genişlemesi ve çevreye doğru yayılmasıyla birlikte Aşağıakpınar Köyü’nün mezarı konumunda bulunan yerleşim alanlarının bir kısmı mahalleye dâhil edilmiştir.

Yeşilyurt Mahallesi’nin son 14 yılına ait nüfusu Tablo 4’te verilmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında 2007 yılından 2011 yılına kadar mahallenin nüfusunda küçük miktarda bir azalışın olduğu görülmektedir. Bu azalışta kentin diğer mahallelerinde yeni konutların yapılması ile bu mahalledeki sobalı ve müstakil evlerden oralara bir yönelmenin olduğu söylenebilir. Benzer şekilde 2013, 2014 ve 2015 yıllarında mahalle nüfusunun azalması, bu mahalledeki müstakil evlerin yıkılması ve mahallede apartmanlaşmanın başlaması ile nüfusun geçici olarak diğer mahallelere yönelmesine bağlanabilir. 2016 yılından sonra mahallenin nüfus artışında dört ve beş katlı yeni apartmanlar ile site tarzı konut alanlarının etkisinden söz etmek mümkündür.

Tablo 4. Yeşilyurt Mahallesi'nin Nüfusu

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2007	5.606	2014	5.641
2008	5.514	2015	5.627
2009	5.476	2016	5.799
2010	5.437	2017	6.330
2011	5.812	2018	6.802
2012	5.800	2019	7.315
2013	5.651	2020	7.555

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-2020)

3.1.1.1. Yeşilyurt Mahallesi'nde Mekânsal Değişim

Kent merkezinin güney kesiminde yer alan Yeşilyurt Mahallesi, 1971 Bingöl Depremi sonrasında salon, iki oda ve mutfaktan oluşan 180 ile 240 metrekare alanlı 400 adet prefabrike barakanın yapılması ile ortaya çıkmıştır. Bu prefabrike barakalara, depremde evi yıkılan ve hasar görenler yerleşmişlerdir. Bu mahalle ile kent merkezini birbirinden ayıran Dere-i Kasaran'ın üstü kapatılmış ve hâlihazırda burası yerleşim alanına dönüşmüştür. Mahalle, 1990'lı yıllara kadar çok büyümeden küçük bir yerleşim alanında varlığını sürdürmüştür. Ancak 1990'lı yıllarda güvenlik endişesiyle köylerin boşalması ve kırsal kesimden kente yönelmeyle birlikte mahallede gecekondulaşma başlamıştır. Ayrıca, 2003 Bingöl Depremi'nde bazı köy yerleşim alanlarında evi yıkılan ve hasar görenler için bu mahallenin çevresinde tek katlı köy konutları yapılmıştır.

“Dere-i Kasaran'da [şimdiki Yeşilyurt Mahallesi'nin bir bölümü] 1971 Bingöl Depremi'nde birçok ev yıkıldı ve bazıları da ağır hasar gördü. Depremden ardından prefabrik malzemenin geçici deprem konutları kuruldu. Birkaç ay geçtikten sonra prefabrik konutların dışına tuğla örülerek artık bunların kalıcı olduğu söylendi. Depremde evim ağır hasarlı olduğu için bana da bir prefabrik konut verildi. O zaman bu deprem konutlarından 400 tane yapılmıştı. Bu konutların ortasında bir ilkokul açıldı. ...”

(S. B. - Mahalle Sakini, 65)

1971 Bingöl Depremi sonrasında kurulan prefabrike barakalar depremde evi hasar görenlerin barınma ihtiyacını karşılayan geçici yapılar olarak düşünülmüştür. Ancak geçici barınma yerlerinde yaşayanlar barakaların etrafına duvar örerek burayı kalıcı hale getirmişlerdir. Ayakta kalan baraka görüntülerine bakıldığında burada yaşamın artık mümkün olmadığı söylenebilir. Prefabrike barakaların bazıları zamanla yıkılarak yerlerine tek katlı veya iki katlı müstakil evler yapılmış, bazıları ise kullanılamaz hale geldiği için terk edilmiştir.

Resim 2. YY Mah. Prefabrike Baraka Görüntüleri

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Mahalle ile kent merkezi arasında bulunan Dere-i Kasaran’da altyapı çalışmaları tamamlanarak derenin üstü kapatıldığı için kent merkezine erişim kolaylığı sağlanmıştır. Ayrıca Dere-i Kasaran çevresinde yapılaşma faaliyetinin başlaması ile yeni konut alanları ortaya çıkmıştır. 2010 yılından sonra mahallenin eski yerleşim alanının ortasında kalan Yeşilyurt Caddesi’nin sağında ve solunda bazı prefabrike barakalar yıkılarak dört ve beş katlı apartmanlar yapılmıştır. Bu apartmanlardan bazıları üç veya dört binayı içerecek şekilde ve dış tarafına duvar örülerek buralar site olarak adlandırılmıştır. Mahallenin daha çok ana caddelerinde apartmanlaşma yoğunluk kazanmış durumdadır.

Resim 3. YY Mah. Yeni Apartmanlar

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Yeşilyurt Mahallesi’nde apartmanlaşma geniş konut siteleri ile yaygınlaşmaktadır. Mahallede altı ve yedi katlı apartmanlar ile tek katlı müstakil evler iç içe geçmiş durumdadır. Apartmanlaşma mahallenin mimari anlamda modern çehresini göstermekte olup, mahallede tek katlı geleneksel evlerle modern tarz konutları yan yana görmek mümkündür.

Resim 4. YY Mah. Tek Katlı Evler ve Apartmanlar

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Mahallede yaygınlaşan apartmanlaşmaya başka bir örnek olarak site tarzında yapılan konutlar gösterilebilir. Beş katlı apartman bloklarından oluşan site konutlarında 320 daire vardır. Bu konutların ortak kullanım özellikleri arasında çocuk oyun parkı, kamelya, futbol ve basketbol sahası, otopark ve güvenlik kamerası yer almaktadır. Konutların temizlik işleri özel bir şirket tarafından üstlenilmektedir.

Resim 5. YY Mah. Site Konutları

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Yeşilyurt Mahallesi'nde, Yeşilyurt Caddesi'nin etrafındaki sokak, yol ve kaldırımlar belli bir plan dâhilinde yapılmıştır. Ancak, mahallenin zamanla büyümesi ve gecekonduların ortaya çıkması ile çarpık, plansız ve sağlıksız bir kentleşmenin sonucu olarak daracık sokaklar, yol yapımında aksaklıklar ve kaldırımların yetersizliği baş göstermiştir.

50 yıllık geçmişe sahip olan Yeşilyurt Mahallesi'nde genel olarak son 10 yılda prefabrik barakalar ile müstakil evlerin olduğu bir yapılaşma sürecinden apartmanlaşmaya gidildiği görülmektedir. Mahalledeki evlerin büyük bir kısmı her ne kadar yenilenmemişse de mahallede apartmanlaşma süreci başladığı için bir yandan modern tarz konutlar diğer taraftan müstakil evlerle gecekondu iç içe geçmiş durumdadır. Bu yönüyle mahallenin mekânsal açıdan bir değişim geçirdiği görülmektedir:

“Ben bu mahalleye taşındığım zaman evler bir ve iki katlıydı. Çocuklar okula yaya gidip gelirdi. Mahalle çarşıya yakın olduğu için insanlar çarşıya yaya gidip gelirdi. 2010 yılından sonra mahallenin ortasında kalan depremden kalan prefabrik barakalardan bazıları yıkılarak yerine apartmanlar yapıldı. Sonra mahallenin 500 metre dışında site tarzı konutlar yapıldı. Mahallenin içinden geçen ve Aşağıakpınar Köyüne giden caddenin alt tarafında yedi katlı site tarzında apartmanlar yapıldı. ... Bu sitelerde memurlar ve geliri düzeyi iyi olanlar oturmaktadır. Mahallemizde müstakil evlerle apartmanlar bir aradadır. Mahallemizin bir kısmı değişmiş, büyük bir kısmında geleneksel evler ayakta ve mahalle dayanışması ile kültürü varlığını sürdürmektedir.”

(M. A. - Bankacı, 68)

3.1.1.2. Yeşilyurt Mahallesi’nin Ekonomik Yapısındaki Değişim

Mahallede geçici deprem evlerinin (prefabrike barakalar) yapılmasıyla burada bir bakkal dükkânı ile bir fırın açılmıştır. Mahallenin büyümesi, nüfus artışı, diğer mahallelerle sınır komşuluğu, mahalledeki iki caddenin farklı köy minibüsleri tarafından kullanılması gibi faktörlerin etkisiyle bakkal, fırın, kahvehane sayısı giderek artmıştır. Özellikle Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi’nde çeşitli nitelikteki ticari müesseselere rastlamak mümkündür.

Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi, kent merkezine doğrudan bağlandığından zamanla burada farklı türden ticarethaneler işletmeye açılmıştır. Cadde üzerinde bakkal, fırın, market, pastane, internet kafe, un değirmeni, hırdavat deposu türünde işyerleri yer almaktadır. Un değirmeninden hem civar köylerde yaşayanlar hem de mahalleli yararlanmaktadır. Mahalle sakinlerinin çoğu ekmeğini geleneksel yöntemle tandırlarda pişirdiklerinden un değirmeni mahalleli için büyük önem taşımaktadır. Cadde üzerinde bir hırdavat deposu bulunmaktadır. Hurda toplayanlar, el arabaları ile mahallelerde dolaşarak demir, alüminyum, bakır, plastik vb. geri dönüşümde kullanılabilecek eski malzemeleri toplayarak hırdavat deposuna teslim etmekte ve karşılığında belli bir ücret almaktadırlar. Hurda toplayanlar, mahalleli çocukların vermiş oldukları küçük çaplı eski malzemeler karşılığında çocuklara genellikle dondurma, şeker, sakız, balon vb. vermektedirler.

Yeşilyurt Mahallesi’nin yakınında birden çok köy bulunduğu için yoğurt, süt, tereyağı, çökelek gibi ürünler 2000’li yıllara kadar mahalle gezilerek satılmaktaydı. Günümüzde bu tür ürünlerin eski satış şekli terk edilerek mahalle bakkalı ile marketlerin ilgili reyonlarında satılmaktadır. Bu mahalle ile Yeni Mahalle arasında her hafta “Çarşamba Pazarı” kurulmakta ve mahalleli buradan alışveriş yapmaktadır. Çarşamba Pazarı’nda taze sebze ve meyve, gıda, manifatura, hazır giyim, züccaciye gibi birçok ürün türüne rastlanılabilmektedir. Mahalleli için kışlık sebze kurutma, konserve ve turşu yapımı için gerekli malzeme için mahalle pazarı tercih edilmektedir. Mahalle pazarının tercih edilmesi eve yakınlık, erişimin rahat olması, mutfak ihtiyacının çoğunun temin edilebilmesi ve uygun fiyattan ürün alınabilmesi gibi faktörlere bağlanabilir.

Mahalleye uzun süre bir fırın hizmet vermiştir. Mahalle sakinlerinin bir kısmı ekmek ihtiyacını buradan karşılamaktadır. Mahallede genel olarak dar gelirli aileler yaşadığı için ekmek ihtiyacının

karşılanmasında fırın dışında başka seçenekler de bulunmaktadır. Mahallede yakın komşular birleşerek ekmeğin pişirmede kullanılmak üzere sokak aralarına tandır yapmaktadır. Ailelerin ekmeğin ihtiyacı, aile nüfusuna bağlı olarak bazen üç dört günlük bazen de bir haftalık olmak üzere, tandırda pişirilmek suretiyle karşılanmaktadır. Bununla birlikte evlerin bahçesinde zaman zaman sac ekmeği pişirilmektedir. Mahalle evlerinin çoğu sobalı olduğu için kış aylarında ekmeğin sobalarda da pişirilmektedir. Mahallenin zamanla büyümesi ve apartmanlaşmanın başlamasıyla fırın sayısı beşe yükseldiğinden ekmeğin pişirildiği geleneksel yöntemler birer birer yok olmuştur. Apartmanlaşmanın olmadığı yerlerde her ne kadar tandırlar bulunsun da kentleşmenin getirmiş olduğu imkân ve rahatlık, orta gelir grubunda artış, sokak aralarında bakkalların, fırınların, indirim market şubelerinin yer alması ile ekmeğin pişirildiği geleneksel yöntemler terk edilmiştir.

Mahalleli, ihtiyaç duyduğu ürünlerin çoğunu bakkallardan temin edebilmektedir. Mahallenin bakkalları her ne kadar küçük bir işletme olsa da mahalleye yetmektedir. Mahalle bakkallarında satışlar çoğu zaman veresiye ile yapılmaktadır. Ancak mahallenin sokaklarında zincir veya indirim market şubelerinin açılması bakkalların onlarla rekabet etmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca zincir market şubelerinin yer alması aynı zamanda mahallenin alışveriş yapma biçiminde de değişime yol açmıştır. Mahalle bakkalında veresiye ile alışveriş yapılabilirken marketlerde nakit ve kredi kartı dışında alışveriş yapmak mümkün değildir. Bu satış türü her ne kadar orta gelir grubu için bir sorun teşkil etmese de düzenli gelire sahip olamayan mahalledeki yoksul ailelerin bu şekilde alışveriş yapması her geçen gün güçleşmektedir.

3.1.1.3. Yeşilyurt Mahallesi'nde Sosyal Değişim

Mahallenin çekirdek alanı olarak ortaya çıkan prefabrike barakaların merkezinde Fatih Camisi ile İMKB Fatih İlkokulu yer almaktadır. Cami, mahalle için önemlidir. Bu mahallede yerleşim alanının merkezinde cami bulunması ve mahallenin mekânsal gelişimine şekil vermesi geleneksel motiflerin izlerini göstermektedir. Mahalle küçük olduğu için burada yaşayanların çoğu camii cemaatini oluşturmakta ve mahalleli birbirini yakından tanımaktadır. 2000'li yıllarda Fatih Camisi'nin alt katında taziye evi açılmıştır. Buradaki taziye evi ayrıca ramazan ayında mahalleliye yönelik olarak düzenlenen toplu iftar yemekleri ile muhtarın öncülüğünde değişik düzeydeki yöneticiler ile mahallelinin buluşmasında kullanılmaktadır:

“... 2000'li yıllara kadar mahallemizde tek katlı ve iki katlı evler vardı. Çarşıya bağlanan cadde üzerinde üç ve dört katlı birkaç bina vardı. Mahallemiz küçük olduğu için komşuluk ilişkilerimiz güçlüydü. Komşu evlerine sık sık gidip gelmeler oluyordu. Mahalle dayanışmasında cami, muhtarlık ve kahvehane önemli yerlerdendi.”

(S. A. - Serbest Meslek, 62)

Caminin yanında ilkokulun bulunması ise Cumhuriyetin getirmiş olduğu modernleşmeye işaret etmektedir. Mahalle kurulduktan sonra bir okul açılmış ve mahalle nüfusunun artması okul sayısının

artırma yönünde etkiye neden olmuştur. Mahallede İMKB Fatih İlkokulu, Yeşilyurt İlkokulu, Yeşilyurt Anaokulu ve Yeşilyurt Anadolu Lisesi olmak üzere toplamda dört okul vardır.

Mahallenin en eski okulu İMKB Fatih İlkokuludur. Okula devam eden öğrencilerden kimileri Türkçeyi ya hiç bilmemekte ya da az bilmektedir. Öğrencilerin derslere hazırlanmasında ailelerin katkısı çok azdır (İMKB Fatih İlkokulu, 2015: 13). Yeşilyurt İlkokulu ile Ortaokulu 28 Eylül 2015’te eğitim-öğretime başlamış olup, aynı binada hizmet vermektedir. Bingöl merkeze bağlı yaklaşık olarak 25 köyün öğrencileri taşınmalı eğitim sistemi ile Yeşilyurt Ortaokulu’na ulaşmaktadır (Yeşilyurt Ortaokulu, 2020). Mahallenin diğer bir okulu da Yeşilyurt Anadolu Lisesi’dir. Bu okul, 2019-2020 bahar yarıyılında eğitim-öğretime başlamıştır (Yeşilyurt Anadolu Lisesi, 2020). Mahallede bulunan okul binalarının hepsi çok yakın tarihlerde yapılarak okullar eğitim hizmeti vermeye başladıkları için bu okullar fiziksel açıdan iyi donatılara sahiptirler.

Önemli bir unsur olan mahalle kahvehanesi, küçük bir yerleşim alanındaki erkekleri bir araya getiren ve kaynaştıran toplumsal bir mekândır. Yeşilyurt Mahallesi kurulduğu dönemde tek kahvehaneye sahip iken ilerleyen dönemde yenileri açılmıştır. Mahallenin kahvehaneleri akşamdan geceye kadar ve özellikle kış aylarında daha büyük yoğunluğa sahiptir. Çay ve kahve etrafında farklı meslek gruplarını ve değişik statüdekileri bir araya getirerek sosyalleşme ortamına zemin hazırlamaktadır. Yeşilyurt Mahallesi’nde Cadde başlarında yeni sosyalleşme mekânları olarak internet kafe ve pastane gibi yapıların varlığına rağmen mahalle kahvehanesinin başat konumunu muhafaza ettiği ve kendine has müdavimleri ile halen ayakta olduğu ifade edilebilir.

Mahallede 2000 yılından önce düğünler evlerin önünde ve sokakta yapılmakta iken modernleşme ile birlikte artık bu tür geleneksel düğün törenleri yok denecek kadar azalmış durumdadır. Bu çerçevede mahallede açılan düğün salonu bu duruma bir kanıt niteliğindedir. Mahalleli düğün ve nişan gibi törenlerini genellikle bu düğün salonunda yapmaktadır. Mahalledeki düğün salonunun taleplere cevap vermemesi durumunda kentte bulunan diğer düğün salonları tercih edilmektedir.

3.2.1. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi, 1990’lı yılların ortasında yerleşim alanı haline gelmeye başlamıştır. Bu mahallede, Bingöl merkeze bağlı Uzunsavat Köyü’nde 1986 yılında yapımına başlanan ve 1991’de tamamlanan Gayt Barajı nedeniyle köy yerleşim alanının sular altında kalmasıyla (DSİ, 2021) köylüler için devlet tarafından 110 adet tek katlı 400 metrekare alanlı müstakil ev yapılmıştır. Daha sonra Gayt Barajıyla bağlantılı olarak Çevrimpınar Çayı’nın aktığı vadi kenarında bulunan Çayboyu Köyü’nün baraj sularından etkilenmesi sebebiyle bu köylüler için de devlet tarafından yine 110 adet tek katlı ve 400 metrekare alanlı müstakil ve yapılmıştır. 1990’lı yılların ortasında yerleşim alanı haline gelen bu mahallenin kent merkeziyle doğrudan ulaşımı bulunmamaktaydı. Mahallenin kuruluş aşamasında kent merkezine erişimde köy yolu kullanılarak köy

minibüsleri ile toplu taşıma yapılmaktaydı. Mahalleyi kent merkezine bağlayan yolun yapılması ile kent içi toplu taşıma mümkün olabilmiştir:

“Bizim köyde baraj yapıldığı için devlet bize bu mahallede tek katlı ev yaptı. 1994 sonbaharında buraya taşındık. Bazı köylülerimiz barajdan etkilenmeyen yerlerde ev yaparak köyde kaldılar. Bu mahalleye hepimiz aynı köyden geldiğimiz için birbirimizi tanıyorduk. ... Buraya taşındığım yıl iki sınıfı olan bir ilkokul açıldı. Çocuklarımızı bu okula gönderdik. Daha sonra burada iki küçük bakkal dükkânı açıldı. Mahallemizin çarşıya bağlanan yolu yoktu. Biz 600-700 metre yürüdükten sonra petrol-ofisinin [D-300 şehirlerarası karayolu bitişiği] yanından geçen yoldan hat arabalarına binerek çarşıya gidiyorduk.”

(A. G. - Mahalle Sakini, 60)

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin son 14 yıldaki nüfusu Tablo 5'te verilmiştir. Mahallenin nüfusu 2008 ile 2020 yıllarında azalmakla birlikte diğer yıllarda sürekli artmıştır. 14 yılda mahallenin nüfusu yaklaşık olarak üç kat artmıştır. Bu bağlamda Tablo 5'e göre mahallenin 2020 yılındaki toplam nüfusu, kent merkezinde bulunan 15 mahalle (Tablo 3) arasında 2. sırada yer almaktadır. Bu mahallenin kısa sürede büyümesinde 2007 yılında kurulan Bingöl Üniversitesi'nin etkisi olmakla birlikte özellikle 2010 yılından itibaren mahallede bir ve iki katlı müstakil evlerin yıkılarak yerlerine dört ve beş katlı yeni konutların yapılmasıyla nüfusun buraya yönelmesine bağlanabilir.

Tablo 5. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin Nüfusu

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2007	4.791	2014	10.035
2008	4.751	2015	10.868
2009	5.818	2016	12.259
2010	6.370	2017	14.464
2011	7.235	2018	15.149
2012	7.620	2019	15.562
2013	9.344	2020	15.337

Kaynak: TÜİK, 2021 (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-2020)

3.2.1.1. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi 'nde Mekânsal Değişim

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin ana yerleşim alanı tek katlı müstakil evlerin yapılması ile ortaya çıkmıştır. Mahalle, tek katlı müstakil evlerin olduğu birkaç cadde ve çeşitli sokaklardan oluşan küçük bir yerleşim alanı üzerine kuruludur. Tek katlı müstakil evler standart büyüklükte olup, aynı mimari özelliklere sahiptir. Mahalledeki evler yatay mimariye göre inşa edilip, köy yaşam alanından kopup buraya yerleşen ailelerin rahat kullanabilecekleri birçok işleve sahiptir. Evler yatay şekilde su basmanı üzerinde, duvarları tuğla, tavanı beton ve sac çatı olacak şekilde inşa edilmiştir. Evlerde ısınmada soba kullanılmaktadır.

Bu mahalledeki tek katlı müstakil evlere kırsal alandan gelenler yerleşmiştir. Mahalleye yerleşenlerin çoğu geleneksel geniş aileden gelmektedir. Salon, üç oda ve mutfaktan oluşan evler geniş aileler için yeterli büyüklükte olmadığı için zamanla evlere dışarıdan eklemeler yapılmıştır. Bu eklemeler balkon özelliği gören evin giriş kısmının genişletilmesi, odunluk ve kiler gibi ihtiyaçların karşılanması için yapılan eklentilerden oluşmaktadır. Evlerin etrafına duvar örülerek oluşturulan küçük bahçelerde sebze ve meyve yetiştirilmektedir. Bazı evlerin bahçelerinde tavuk, hindi ve horoz gibi küçük kanatlı hayvanlar da beslenebilmektedir. Zamanla bazı evlere kat eklenerek bazıları ise yıkılarak tek katlı veya iki katlı daha geniş konutlar yapılmıştır:

“Ben bu mahalleye 2000 yılında taşındım. Taşındığımda burada tek katlı ve iki katlı evler vardı. Sonra iki katlı yeni evler yapıldı. Daha çok köyden gelenler buraya yerleşiyordu. Mahalle çarşıya uzak olduğu için buradan fazla ev kiralanmıyordu. Mahalle küçük olduğu için birbirimizi tanımada ve komşuluk kurmada zorluk çekmiyorduk. Komşularımızla ilişkilerimiz iyiydi.”

(M. B. - Serbest Meslek, 55)

Bingöl’de 1990’lı yıllarda terör olaylarından dolayı bazı köyler yakılmış ve bazıları da güvenlik endişesiyle devlet tarafından boşaltılınca, göç edenler kentin çeperinde gecekondu oluşturmuşlardır. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde çok fazla olmamakla birlikte gecekondu yapılar mahallenin yerleşim alanı genişlemiştir. Mahallenin yerleşim alanında genel olarak tek katlı, iki katlı iki daireli ve iki katlı dört daireli evler ile gecekonduardan oluşan bir yapılaşmaya ortaya çıkmıştır:

“Üniversite açılmadan önce ben bu mahallede otuyordum. 2007 yılında üniversite açıldı. İki yıl çok fazla bir şey değişmedi. Sadece ev kiralari yükseldi. Zaten daha önceleri ev kiralamak için kimse bu mahalleyi çok tercih etmiyordu. 2010’dan itibaren müteahhitler mahallemize girdiler, mülk sahiplerine ev başına iki daire vererek tek katlı ve iki katlı evleri yıktılar. Yerine dört ve beş katlı apartmanlar yaptılar. Apartmanlar önce ana caddeler üzerinde yapıldı. Ana caddelerde yer kalmayınca mahalle içlerinde yapıldı. ... Üniversitede çalışanlar ve öğrenciler bu mahalleden ev kiralamaya başlayınca mahallemiz gittikçe kalabalıklaştı.”

(H.Y. - İşçi, 58)

Resim 6. ŞMG Mah. Tek Katlı ve İki Katlı Ev Görüntüleri

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin yerleşim alanında ayrıca bazı kamu kurumlarına ait kamu binaları ile lojmanlar da yer almaktadır. Mahallede 2010 yılından itibaren yapılaşma faaliyeti hızlanmıştır. Bir ve iki katlı evler yıkılarak yerine modern tarzda apartmanlar yapılmış ve gün geçtikçe bu apartmanlar yaygınlaşmıştır. Böylece bir ve iki katlı evler ile gecekondulardan oluşan mahallenin eski mekânsal yapısının tamamına yakını değişim ve dönüşüme uğrayarak bazı yerlerde apartmanların dikildiği ve iki cadde üzerinde apartmanların alt katlarında dükkânların açıldığı, ayrıca site tarzında konutların yer aldığı yeni bir mahalle ortaya çıkmıştır. Mahallenin 2007 ile 2020 yılları arasında nüfusu yaklaşık olarak üç kat artarak artan bu nüfus dört ve beş katlı yeni yapılan apartmanlarda ikamet etmektedir.

Resim 7. ŞMG Mah. Yeni Apartmanlar ve Dükkânlar

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

Müstakil evlerin olduğu yerleşim alanının ortasında inşa edilen Uzunsavat Camisi 1995'te ibadete açılmıştır. Bu anlamda mahallenin cami etrafında gelişimini sürdürerek dışarıya doğru genişlediğini söyleyebiliriz.

3.2.1.2. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nin Ekonomik Yapısındaki Değişim

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi kurulduğu dönemde mahallelinin günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak yerleşim alanının ortasında iki küçük bakkal dükkânı açılmıştır. Bu bakkallarda tüm ihtiyaçları karşılama olanağı bulunmamakla birlikte bakkallar mahalle yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bakkallarda veresiye defteri bulunduğundan nakit ödeme olmadan da alışveriş yapılabilir. Asıl işlevine ek olarak önemli bir takım işlevlere de sahip olan bakkallar, mahalledeki kişi ve adres sormaya ilişkin her türlü bilginin edildiği, mahalle gençlerinin toplandığı, küçük çocukların bazen aileleriyle ve bazen de tek başlarına alışveriş yaparak sosyalleşmeye çalıştığı yerlerdir.

Bu mahallede konut alanlarının yenilenmesi ve modernleşmesiyle birlikte geleneksel mahalle yapısı değişime uğramıştır. Bu anlamda 2007 yılında Bingöl Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde değişim ve dönüşümler hızlanmıştır. Yapılaşma açısından

mahallenin neredeyse tümü yenilendiği gibi mahalle adeta alışveriş için birer cazibe merkezi haline gelmiştir. 2010 yılından önce bu mahallede yemek yenilenecek bir lokanta olmamasına rağmen, apartmanların alt katlarında dükkânların açılmasıyla birlikte mahalle yeme-içme, dinlenme ve eğlenme ile vakit geçirmeye kadar birçok ihtiyaca cevap veren alanlara kavuşmuştur. Ayrıca mahallede 2018 yılı ocak ayında bir mini alışveriş merkezinin açılmasıyla, mahalledeki sosyal ve ekonomik faaliyetler yeni bir boyuta ulaşmıştır:

“... Bingöl Üniversite açıldıktan sonra mahallede birçok şey değişti. Üniversite açıldığı dönemde mahallede birkaç bakkal vardı sadece. O zamanlar mahalle bu kadar gelişmemişti. Şimdi mahallenin iki ana caddesi üzerinde her tarafta dükkânlar var. Mahallede AVM, market, eczane, pastane kuruyemiş, internet kafe, kahvehane, lokanta gibi değişik alanda faaliyet gösteren birçok seçenek var artık.”

(N.B. - Akademisyen, 72)

Mini Alışveriş Merkezi (AVM)’nin üst katlarında 47 daireden oluşan konutlar yer almaktadır. Üç ayrı bloktan oluşan bu konutlar üst gelir grubu tarafından kullanılmakla birlikte daha önce burada ikamet eden iki katlı ve dört daireden oluşan ev sahiplerine verilen dairelerde ise alt gelir grubu yaşamaktadır. 600 metrekare alanlı ve üç katlı olan mini AVM’nin dinlenme, eğlenme, alışveriş yapma, sinema gibi çeşitli olanakları bulunmaktadır. AVM’de çocuk eğlence merkezi, 300 araçlık otopark, 30 adet mağaza, 10 stant, 10 ATM vardır. 400 kişinin çalıştığı AVM’ye bir ayda yaklaşık olarak 400 bin kişi uğramaktadır.

Resim 8. ŞMG Mah. KALİUM AVM’nin Dıştan Görünüşü

Kaynak: (S. Kavut Arşivi)

3.2.1.3. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’nde Sosyal Değişim

İnsanlar bir yerden başka bir yere göç edince veya mekân değiştirdikçe geleneklerini, göreneklerini ve kültürlerini yerleştikleri mekâna yansıtarak yaşatmaya çalışırlar. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi’ne ilk yerleşenler kır kökenli olduğundan, köy yaşamındaki alışkanlıklarının birçoğunu yeni yerleşim alanında sürdürme gelmişlerdir. Çayboyu Köyü mahallenin hemen alt kısmında on dakikalık yürüme mesafesinde ve Çevrimpinar Çayı’nın geçtiği vadi kenarında yer almaktadır.

Çayboyu Köyü'nden mahalleye yerleşenler tarım ve hayvancılığı köylerinde devam ettirmişlerdir. Bu anlamda mahallede 2000 yılının ortasına kadar köy yaşam motiflerinin ağır bastığı ifade edilebilir.

Mahallede geniş ailelerin kullanmakta olduğu müstakil evler, birçok işlevin gerçekleşmesinde önemli bir role sahiptir. Yün ve halı yıkama gibi işler evin bahçesinde yapılmaktadır. Evin bahçesi ve sokak, düğün mekanı olarak sık kullanılan yerlerdendir. Düğün bitiminde düğün hediyeleri, evler tek tek gezilerek dağıtılır. Ölen bir kimsenin yakınlarını teselli etme ve başsağlığı dileme olarak bilinen taziyelerin kabulü ve gelenlerin ağırlanması yine evlerde gerçekleşir. Taziyeye gelen kişilerin ağırlanması ile yemek pişirme ve konaklama gibi durumlarda komşuların evleri de kullanılabilir. Doğum yapan komşuların evleri ziyaret edilir ve doğan çocuğa hediyeler götürülür. Mahallede apartmanlaşma sürecinin büyük oranda tamamlanmasıyla bu tür adetlerin birçoğu değişmiş durumdadır.

Mahallede, iki sınıflı bir ilkokul 1994 yılında açılarak eğitim-öğretim vermeye başlanmıştır. Mahalle nüfusunun artması ve mahallenin alan olarak büyümesi ile ana okul, ilkokul, ortaokul ve liseye ihtiyaç duyulmuştur. İlgili eğitim kurumlarının açılması ile ihtiyaçlar giderilmeye çalışılmıştır. Mahalle camisi ile ana okul, ilkokul ve ortaokulu yerleşim alanının merkezinde yer almaktadır. Lise binası ise mahallenin başka bir yerleşim alanındadır.

Şehit Mustafa Gündoğdu İlköğretim Okulu, 1994-1995 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. 2012 yılında okulun adı Şehit Mustafa Gündoğdu İlkokulu olarak değiştirilmiştir. Ayrıca okulun ana binasından bağımsız olarak okul bahçesinde anasınıfı binası da bulunmaktadır. Mahalle nüfusun artışıyla okul yetersiz hale gelince ek bina yapılmıştır. Bu ek bina 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Şehit Mustafa Gündoğdu Ortaokuluna tahsis edilmiştir (Şehit Mustafa Gündoğdu İlkokulu, 2020). Mahallenin diğer bir okulu olan Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi, 1999 yılında açılarak eğitim ve öğretim hizmetini vermeye başlamıştır (Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi, 2020).

Mahallede 2010 yılından itibaren apartmanlaşma sürecinin başlaması ile ana caddelere bakan apartmanların alt katlarında restoran, pastane, kahvehane ve kafe gibi yeme içme ağırlık olanlardan iki adet kasap, yedi adet fırın, manavlar, giyim mağazaları, sürücü kursları, ağız ve diş sağlığı merkezleri, eczaneler, resim sergisi galerisi vb. açılmıştır. Bunların dışında mahallede 2018 yılı başında açılan bir mini alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bu alışveriş merkezi sadece ticari faaliyetlerin gerçekleştiği bir tüketim yeri değildir. Burası aynı zamanda eğlenme, dinlenme, vakit geçirme gibi gündelik hayatın akışına hizmet eden yeni bir simgedir. Bu alışveriş merkezi mahallenin ekonomik yapısını değiştirdiği gibi sosyal ve kültürel yapısında da önemli değişimler ortaya çıkarmıştır. 2007 yılından itibaren mahallenin nüfusu sürekli artmakla birlikte nüfusun kompozisyonu da değişmeye başlamıştır. Böylece geleneksel bağlar yavaş yavaş çözülmeye başlamış ve artık burada yaşayanlar birbirini tanımaz hale gelmiştir. Bu anlamda mahallenin sokaklarını kullananlar ile buraya girenlerin ve çıkanların belli olduğu bir durumdan daha çok nüfusun yaşadığı ve komşuluk ilişkilerinin erozyona uğradığı bir sosyal

yapı ile karşı karşıya kalınmıştır. Mahallede tüketim kalıplarının artmasıyla mahallenin kimliği, yerel özellikleri ile özgünlüğü büyük çapta farklılaşarak yeni bir şekle bürünmüştür:

“Mahallemiz gittikçe büyüdü ve nüfusu arttı. Mahalle dayanışması ve kültürü artık yok olmuştur. Mahallemizde her taraf apartmanlarla doldu ve her şey çok hızlı değişti. Cadde ve sokaklar arabalardan geçilmiyor. İnsanlar artık birbirlerini tanımıyor, bireyselleşme arttığı için komşuluk ilişkileri çok geriledi. Üniversite mahallemizi tamamen değiştirdi.”

(N.D. - Bakkal, 53)

SONUÇ

Kentleşme sürecinin mahalle üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Geçmişten gelen mahalle ve mahalleli yapısı bu süreçten olumsuz etkilenmekte ve özellikle hızlı kentleşmeyle birlikte fiziksel, ekonomik ve sosyal dönüşümler kaçınılmaz hale gelmektedir. Fiziksel değişimin hızlı olması geleneksel mahalle yaşamını da ortadan kaldırmakta, bir konut alanı işlevi görmesine zemin hazırlamaktadır. Uzun yıllar boyunca oluşan mahallenin nitelikleri kentleşmeye yenilmekte ve özellikle apartmanlaşma ve dönüşüm projeleriyle yeni yapı ve özelliklere kavuşmaktadır.

Bu gelişmelerin yansımalarını farklı şehirlerde görmek mümkündür. Kentleşme sürecinin mahalle yapısı üzerindeki etkilerinin net olarak gözlemlendiği şehirlerden biri de nispeten şehirleşme seviyesi düşük olmasına rağmen Bingöl’dür. Bu bağlamda, Bingöl kent merkezinde daha eski bir yerleşim alanı olan ve 50 yıl öncesine uzanan Yeşilyurt Mahallesi ile nispeten daha yeni olan ve 25 yıldır varlığını sürdüren Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi örnekleri üzerinden kentleşme süreci doğrultusunda mahallelerin geçirmiş oldukları değişim ve dönüşümler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Müstakil evlerden oluşan küçük bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkan Yeşilyurt Mahallesi’nin genel özellikleri arasında doğaya yakınlık, çocukların sokağı oyun alanı olarak rahat kullanabildiği, mahalle camisi ile okulu ve bakkalının yürüme mesafesinde bulunduğu, komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu, farklı bir toplumsal tabakaya pek rastlanılmadığı homojen bir sosyal yapı öne çıkmaktadır. Yeşilyurt Mahallesi’nde, yaklaşık olarak 40 yıldır kullanılmakta olan müstakil evler zamanla yıprandığından ailelerin evlerini kat karşılığı müteahhitlere vermesi ile apartmanlaşma başlamıştır. Süreç içerisinde özel sektör öncülüğünde geniş konut siteleri ortaya çıkmıştır. Apartmanlaşma yaygınlaştıkça toplumsal hareketlilik artmış ve mahallenin yerleşik düzeni bundan etkilenmiştir. Mahallede apartmanlaşma ile toplumsal hareketlilik arasında sebep sonuç ilişkisinden ziyade karşılıklı olarak birbirini etkileyen bir süreç söz konusudur. Bu anlamda mahallede ikili bir yapı oluşmuştur. Bir taraf modern yaşam biçimine geçerken diğer tarafta geleneksel yapı ve ilişkiler devam etmektedir. Mahallenin değişimi yavaş olduğundan geleneksel yapı ile yenisi iç içe geçmiş durumdadır. Aynı şekilde bu süreç, mahallenin üretim ortaklığını ya da birlikteliğini (üreticiliği) azaltmakta ve tüketim mekânlarını ve tüketiciliği yaygınlaştırmaktadır.

Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi bir ve iki katlı müstakil evler ile az sayıda gecekondunun yer aldığı 1990'lı yılların ortasında küçük bir yerleşim alanı olarak ortaya çıkmış, mahalleye yerleşenler kırsal alandan geldiğinden ve sosyo - ekonomik durumları birbirine benzediği için toplumsal yapı ile gündelik hayatın akışı geleneksel ilişkiler üzerine kurulmuştur. Ayrıca mahalle kent merkezinden uzakta bulunduğu için fazla gelişim gösterememiştir. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde 2010 yılında itibaren geleneksel konutların yerini apartmanların alması ile mekânsal inşa süreci başlamış ve apartmanlaşma artıkça mekânın değişimi de hızlanmıştır. Ayrıca mahalle Bingöl Üniversitesi'ne komşu olduğundan üniversitenin de etkisiyle geçtiğimiz son yıllarda mahallede özel sektör öncülüğünde apartmanlaşma yaygınlaşmış ve apartmanlaşma süreci büyük oranda tamamlanmıştır. Mahalle sakinleri apartmanlaşmanın olmadığı dönemde birkaç bakkaldan alışveriş yapmakta iken, artık market, manav, kasap, eczane, kuruyemiş, pastane, fırın, restoran, kafe, mini alışveriş merkezine kadar birçok yerden alışveriş yapabilmektedir. Mahallede bireyselleşme ve tüketim odaklılık artığından mahalle temelli dayanışma ve mahalle kültürü bundan etkilenmiştir. Mahalle kurulduğu dönemde sosyal yapıda tamamen geleneksel izler hâkimken artık modernleşmenin birçok yansımasına toplumsal hayatta rastlamak mümkündür. Mahallede hızlı bir şekilde apartmanlaşmanın yaygınlaşmasıyla komşuluk ilişkileri bundan etkilenecek değişime uğramış ve azalmıştır.

Bingöl kent merkezindeki Yeşilyurt ve Şehit Mustafa Gündoğdu Mahalleleri örneği üzerinden mahallelerin dönüşümüne bakıldığında değişimin boyutları farklı da olsa mekânsal, ekonomik ve sosyal açıdan her iki mahallede de değişimin ortaya çıktığı görülmektedir. Yeşilyurt Mahallesi'nde değişimin daha yavaş ilerlediği ve apartmanlaşma sürecinin başlamasında olduğu gibi özel sektör yatırımlarının bu değişimde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Şehit Mustafa Gündoğdu Mahallesi'nde ise geleneksel mahalle yapısının daha hızlı bir biçimde değişim ve dönüşüme uğradığı ifade edilebilir. Bu dönüşümün yaşanmasında Bingöl Üniversitesi'nin kurulmasında olduğu gibi kamu aktörleri ve yatırımlarının yanı sıra apartmanlaşma sürecinin başlaması ve hızlı bir şekilde yaygınlaşmasında özel sektör yatırımlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak mahalle, alan ve nüfus olarak daha hızlı büyüyen, mahallelinin sosyal ve ekonomik anlamda etkisinin ve katkısının azaldığı bir birim haline gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyol Altun, D., (2010). Kapalı Konut Siteleri ve Mahalle Kavramı. *İdealkent Dergisi*, sa.2, 216-244.
- Alver, K., (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdealkent Dergisi*, sa.2, 116-139.
- Alver, K., (2013). *Mahalle -Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi-* Ankara: Hece Yayınları.
- Aslan, Ş., (2013). Türkiye'de Gecekondu Sorunu. *Kent sosyolojisi* (pp. 274-297),

http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/kent_sosyolojisi.pdf, Erişim Tarihi: 06.11.2021.

- Ataöv, A. & Osmay, S. (2007). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. METU JFA 2007/2, 24: 2, 57-82.
- Baydaş, A., Güven, M., & Koç, E., (2013). Bingöl Üniversitesi’nin Kentin Ekonomik Yapısına Katkısı. *III. Bingöl Sempozyumu*, 571-580.
- Bayraktar, F.S., (2002). Komşu Sözcüğü Üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.12, sa.2, 129-138.
- Bergen, L., (2010). Medeniyetin Cüzü: Mahalle. *İdealkent Dergisi*, sa.2, 140-168.
- Çadırcı, M., (2011). *Tanzimat Sürecinde Türkiye Anadolu Kentleri*, (Der. Tülay Ercoşkun), Ankara: İmge Kitabevi.
- Çılgın, K., (2019). *Mahalleyi Dönüşümün ‘Kurtarıcılığı’ndan Kurtarmak: Sarıyer Mahallelerinin Mücadelesinden Esinlenen Bir Yaklaşım Önerisi, Mahalle Planlaması*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Çınar, A., (2013). *Modernizm, Kent ve Toplum*, Bursa: Emin Yayınları.
- Çoban, E., & İlyas, A., (2017). 1935 Nüfus Sayımı ve Bingöl’ün Nüfus Potansiyeli. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, cilt.7, sa.1, 89-98.
- Dahir, J. (1947). *The Neighborhood Unit Plan*, New York- USA: Russell Sage Foundation. <https://www.russellsage.org/sites/default/files/Neighborhood-Unit-Plan.pdf>, Erişim Tarihi: 06.11.2021.
- Devellioğlu, F., (1999). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat*. “Mahalle”, 19. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ergenç, Ö., (1984). Osmanlı Şehrindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine. *Osmanlı Araştırmaları IV*, cilt.4, sa. 4, 69-78.
- Eryılmaz, B., (1988). Türkiye’de Köy ve Mahalle Muhtarlarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Türk İdare Dergisi*, sa.378, 465-478.
- Es, M., & Ateş, H., (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, cilt.48, 205-248.
- Firidin Özgür, E., (2006). *Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler İstanbul - Çekmeköy Örneği*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Güneş, Y., (2009). Mahalle Yönetimi. *Türk İdare Dergisi*, sa.465, 113-131.
- Kallus, R., & Law-Yone, H., (2000). What is a Neighbourhood? The Structure and Function of an Idea. *Environment and Planning B: Planning and Design*, cilt.27, SA 6, 815-826.
- Kaya, M., (2011). Bingöl Vilayeti’nin Kurulması ve İdari Yapılandırılması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt.1, sa.1, 39-48.
- Kıvrım, İ., (2009). Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt.8, sa.1, 231-255.
- Özbek Eren, İ., (2017). *Mahalle Yeni Bir Paradigma Mümkün Mü?*, İstanbul: Tuti Kitap.

- Özcan, G., (2017). *Osmanlı Şehirciliği ve Vakıflar*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Palabıyık, H., Atak, Ş., (2002), Türkiye’de Mahalle Yönetimi. *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler* (pp. 331-371), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Savaş Yavuzçehre, P., (2016). Üniversitelerin Kentlere Etkileri: Denizli Pamukkale Üniversitesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, cilt.21, sa.1, 235-250.
- Saydam, A., (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Trabzon: Derya Kitabevi, 2. Baskı.
- Şahin, M., & Işık, E., (2011). Osmanlıdan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sa.30, 221-230.
- Yıldız, M.C., Gündüz, M., (2015). *Komşuluk Kültürü*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yılmaz, V., & Mecek, M., (2019). Türkiye’de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü. *İdealkent Dergisi*, cilt.10, sa.27, 769-799.
- Taş, H., (2010). Osmanlı Şehrinde Mahalleli’nin Ortak Sorumluluğu Nasıl Değerlendirilebilir?. *XVI. Türk Tarih Kongresi*, cilt.4, sa.1, 535-543.
- Tatlı, H., (2014). Bingöl Üniversitesi Öğrencilerinin Bingöl Ekonomisine Katkısı. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt:4, sa: 7, 79-94.
- Turan, S., & Ayatac, H., (2020). Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak “Sosyal Dayanıklı Mahalle”: Kurtuluş-Feriköy Örneği. *Tasarım+Kuram Dergisi*, cilt.16, sa.31, 194-215.
- Ulusoy, A., & Akdemir, T., (2010). *Mahalli İdareler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 6. Baskı.

İnternet Kaynakları

- Devlet Hava Meydanı İşletmesi Genel Müdürlüğü (2021), “Bingöl Havalimanı”, <https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Havalimani/Bingol/SehirTarihcesi.aspx>, Erişim Tarihi: 01.07.2021.
- Bingöl Belediyesi (2013), “Altyapı yüzde 95 tamamlandı”, Ekim 2013, Şehir Postası, <https://www.bingol.bel.tr/sehirpostasi.php>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Bingöl Belediyesi (2021), “Kente Bakış, Bingöl”, <https://www.bingol.bel.tr/tr/kente-bakis/ilceler/bingol>, Erişim Tarihi: 17.11.2021.
- Bingöl Kent Haber (2019), “Bingöl OSB’de 37 fabrika bulunuyor”, 13 Eylül 2019, http://www.bingolkenthaber.com/haber-bingol-osb-de-37-fabrika-bulunuyor_11685.html, Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Bingöl Online (2013), “Eskiden Devlet yok muydu?”, 3 Ekim 2013, <https://www.bingolonline.com/haber/eskiden-devlet-yok-muydu-45718.html>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.
- Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası (2019), “Bingöl Ticaret ve Sanayi Odası Stratejik Planı 2020-2024”, <https://www.bintso.org.tr/AnaSayfa/tabid/14862/Default.aspx>, Erişim Tarihi: 28.03.2021.

- Bingöl Üniversitesi (2021), “Sayılarla Bingöl Üniversitesi”,
<http://www.bingol.edu.tr/tr/universitemiz/genel/sayilarla-bingol-universitesi>, Erişim Tarihi:
04.11.2021.
- DSİ (2021), “İşletmedeki Baraj ve Göletler”, <https://bolge09.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/998>, Erişim
Tarihi: 29.03.2021.
- Fırat Kalkınma Ajansı (2015), “Bingöl Sanayi Sektörü Mevcut Durum Analizi ve Stratejik
Vizyonu”,[https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_ARASTIRMA_R
APORLARI/B%C4%B0NG%C3%96L%20%C4%B0L%C4%B0%20SANAY%C4%B0%20S
EKT%C3%96RLER%C4%B0%20ANAL%C4%B0Z%20RAPORU.pdf](https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_ARASTIRMA_RAPORLARI/B%C4%B0NG%C3%96L%20%C4%B0L%C4%B0%20SANAY%C4%B0%20S
EKT%C3%96RLER%C4%B0%20ANAL%C4%B0Z%20RAPORU.pdf), Erişim Tarihi:
26.03.2021.
- İMKB Fatih İlkokulu (2020), “İMBK Fatih İlkokulu Stratejik Planı 2015-2019”,
<http://imkbfatihilkokulu.meb.k12.tr/tema/index.php>, Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi (2020), <http://bingolrekabetkurumulisesi.meb.k12.tr>, Erişim Tarihi:
13.01.2020.
- SOLAK, Adem (2016), Bingöl İli Sosyal Analiz Çalışması, Ed. Adem SOLAK, Ankara: HEGEM
Yayınları. [https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/bingol-ili-sosyal-analiz
calismasi/484](https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/bingol-ili-sosyal-analiz-calismasi/484), Erişim Tarihi: 28.03.2021.
- Şehit Mustafa Gündoğdu İlkokulu (2020), <http://smgilkokulu.meb.k12.tr>, Erişim Tarihi: 13.01.2020.
- TOKİ (2021a), “İllere Göre Projeler, Afet Konutları”, <http://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler>,
Erişim Tarihi: 16.11.2021.
- TOKİ (2021b), “İllere Göre Projeler”, <http://www.toki.gov.tr/illere-gore-projeler>, Erişim Tarihi:
16.11.2021.
- Yeşilyurt Anadolu Lisesi (2020), <http://bingolyesilyurtanadolulisesi.meb.k12.tr/>, Erişim Tarihi:
15.01.2020.
- Yeşilyurt Ortaokulu (2020), <http://bingolyesilyurtortaokulu.meb.k12.tr/>, Erişim Tarihi: 15.01.2020.
- TÜİK (2021), Temel İstatistikler, Nüfus ve Demografi (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları 2007-
2020), <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- TÜİK (2021), Genel Nüfus Sayımları (İllere Göre Şehir ve köy Nüfusları 1965-2020),
<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>, Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- TÜİK (2021), Temel İstatistikler, Nüfus ve Demografi (Yıllara Göre İl Nüfusları 2000-2020),
<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 07.03.2021.
- 2885 sayılı Yeniden Dokuz Kaza ve Beş Vilayet Teşkiline ve Bunlarla Otuz İki Nahiyyeye Aid
Kadrolar Hakkında Kanun (Tarih: 25.12.1935, Resmi Gazete Sayısı: 4 Ocak 1936)